

EINDRAPPORT

////////////////////////////////////

INHOUD

ONROERENDERFGOEDRICHTPLAN HISTORISCHE LANDGOEDEREN	3
1 HET BELEIDSKADER	5
1.1 HET ONROERENDERFGOEDRICHTPLAN EN EUROPESE CONVENTIES	6
2 HET PROCESVERLOOP	8
2.1 AGENDERINGSFASE	9
2.2 PLANNINGSFASE.....	11
2.3 ONDERZOEKSFASE.....	14
2.4 VISIEVORMINGSFASE	15
2.5 GOEDKEURINGSFASE	16

ONROERENDERFGOEDRICHTPLAN HISTORISCHE LANDGOEDEREN

In dit rapport lees je hoe het onroerenderfgoedrichtplan historische landgoederen tot stand kwam. Het rapport schetst het beleidskader en beschrijft het procesverloop.

In de loop van het project kwamen verschillende documenten tot stand. Deze vind je als bijlage bij dit eindrapport:

1. Projectnota (bijlage 1):
 - De projectnota geeft een projectbeschrijving waaronder de doelstelling, gewenste resultaten, de scope, de haalbaarheid en het projectplan. Daarnaast bevat het een actorenanalyse als voorbereiding op de communicatie en participatie.
2. Intentieverklaring (bijlage 2)
 - De intentieverklaring is een formeel engagement dat alle partners gezamenlijk ondertekenden tijdens een persconferentie. De intentieverklaring legt het gezamenlijke doel en het plan van aanpak vast.
3. Communicatie- en participatilogboek + contactenlijst:
 - Het logboek geeft een overzicht van de informatie die doorheen het proces tussen de projectpartners werd uitgewisseld en van alle momenten waarop er over het project gecommuniceerd werd naar de buitenwereld (bijlage 3).
 - De contactenlijst die is gebruikt voor uitnodigingen in het kader van de stuurgroep en workshops. De opgenomen personen zijn vertegenwoordigers van verschillende overheidsinstanties, belangen- en middenveldorganisaties, onderzoeksinstellingen, privé-eigenaren ... (bijlage 4).
4. Voorlopig onderzoeksrapport erfgoedwaarden historische landgoederen (bijlage 5)
 - Dit onderzoeksrapport vormde de basis om verschillende waarden op historische landgoederen in kaart te brengen, vertrekkende van het gegeven dat een richtplan “vanuit de erfgoedwaarden een visie op de toekomstige ontwikkeling” van historische landgoederen beoogt.
5. Verslagen studiebezoeken in functie van *benchmarking* (bijlage 6-9)
 - Op uitnodiging van het Gelders Genootschap gingen we op tweedaags studiebezoek naar de provincie Gelderland om te leren hoe historische landgoederen daar omgaan met (a) recreatieve druk en (b) klimaatverandering, cf. bijlage 6.
 - Het onroerenderfgoedrichtplan bouwt verder op de resultaten van het Interregproject *Innocastle*. Samen met de Hogeschool Gent en de provincie West-Vlaanderen organiseerde het agentschap Onroerend Erfgoed een *study visit* in Bulskampveld (25-27 april 2023) met bedoeling om expertise uit te wisselen op internationaal niveau. Het verslag is terug te vinden, cf. bijlage 7.
 - In het kader van *Innocastle* participeerden we in een driedaags studiebezoek aan Roemenië, waar we verschillende landgoederen bezochten, met specifieke aandacht voor de (gevarieerde) verdienmodellen die ervoor zorgen dat deze plaatsen in stand gehouden kunnen worden, cf. bijlage 8.
 - Studiebezoek aan verschillende landgoederen in Zuid-Engeland, cf. bijlage 9.

6. Verslagen workshops (bijlage 10-12)

- Ter voorbereiding van de visietekst en het actieprogramma van het onroerenderfgoedrichtplan organiseerde het agentschap Onroerend Erfgoed drie workshops. Tijdens de eerste workshop (27 februari 2023, cf. bijlage 10) gaven we aan de hand van stellingen richting aan de visie. Tijdens de tweede workshop (27 maart 2023, cf. bijlage 11) toetsten we de eerste versie van de visietekst af en inventariseerden we mogelijke acties om de visie te realiseren. Tijdens de derde workshop (20 juni 2023, cf. bijlage 12) zorgden we voor een prioritering en verdere uitwerking van mogelijke acties.

1 HET BELEIDSKADER

Het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 introduceerde het onroerenderfgoedrichtplan als een nieuw instrument voor een strategisch en tegelijk uitvoeringsgericht onroerenderfgoedbeleid. Het onroerenderfgoedrichtplan formuleert een langetermijnvisie op een thema of voor een gebied. Een actieprogramma zorgt voor de uitvoering van de visie.

Het onroerenderfgoedrichtplan geeft een alternatief ten opzichte van de ‘bekende’ instrumenten van onroerend erfgoed (beschermen of vaststellen van inventarisitems). Hierin staan centraal:

- **Brede inhoudelijke scope:** onroerenderfgoedrichtplannen kunnen worden opgemaakt voor alle soorten onroerend erfgoed (landschappelijk, bouwkundig, archeologisch of een combinatie van de drie) en zowel voor gebieden als thema's (vb. kapellen, onverharde wegen, ...; onroerenderfgoeddecreet art. 7.1.1). Het projectgebied kan ook grotere gehelen beslaan (vb. een grote regio, stedelijke landschappen, ...);
- **Samenwerking:** door de samenwerking met andere sectoren streven we naar transversaal erfgoedbeleid. Dit gebeurt bijvoorbeeld door intensief interbestuurlijk en sectoroverschrijdend overleg (memorie van toelichting art. 7.1.2);
- **Participatie:** alle belanghebbenden krijgen inspraak in het onroerenderfgoedrichtplan. In het bijzonder de direct belanghebbenden zoals de eigenaren, de lokale bevolking, erfgoedgemeenschappen, etc. (memorie van toelichting art. 7.1.1 en 7.1.2);
- **Visie:** De klemtoon ligt op visievorming voor de toekomstige ontwikkeling van de betrokken onroerende goederen en de formulering van duidelijke beheers- en ontwikkelingsgerichte doelstellingen. Deze visie wordt geschreven vanuit de erfgoedwaarden (onroerenderfgoeddecreet art. 7.1.2);
- **Uitvoering:** Het onroerenderfgoedrichtplan is uitvoeringsgericht. In het actieprogramma staan concrete acties en maatregelen voor de uitvoer van de visie. Hierbij kunnen ook niet-sectoreigen instrumenten ingezet worden (vb. instrumentenkoffer VLM, instrumentarium Natuur en Bos, ruimtelijke ordening, ...) (onroerenderfgoeddecreet art. 7.1.5);
- **Sectoraal voorstel:** Een onroerenderfgoedrichtplan kan een sectorale input vormen voor ruimtelijke uitvoeringsplannen (bestemmingsplannen) en inrichtingsplannen (onroerenderfgoeddecreet art. 7.4.1);
- **Flexibel:** Het onroerenderfgoedrichtplan kan altijd geheel of gedeeltelijk worden herzien (onroerenderfgoeddecreet art. 7.1.3);
- **Goedkeuring:** De minister van Onroerend Erfgoed keurt het onroerenderfgoedrichtplan goed en deelt dit mee aan de Vlaamse Regering. De partners engageren zich voor het uitvoeren van de acties in het actieprogramma dat de Vlaamse Regering goedkeurt.

Onroerenderfgoedrichtplannen kunnen zowel een geografische als thematische focus hebben. Het onroerenderfgoedrichtplan historische landgoederen is een thematisch richtplan, waarvan de uitkomsten relevant moeten kunnen zijn voor heel Vlaanderen.

Volgens het onroerenderfgoeddecreet (artikel 7.1.2) biedt een onroerenderfgoedrichtplan “vanuit de erfgoedwaarden een visie op de toekomstige ontwikkeling van de betrokken onroerende goederen”. Aangezien historische landgoederen niet alleen erfgoedwaarden bezitten, maar ook ecologische,

economische, recreatieve en andere waarden, is het nodig om tot een holistische visie te komen die alle (potentieel) aanwezige waarden versterken. Daarom werkt het agentschap Onroerend Erfgoed voor dit onroerenderfgoedrichtplan samen met verschillende partners uit diverse beleidsdomeinen en niveaus, onderzoeksinstituten, het middenveld en de private sector. Zij dragen actief bij aan de visie en het actieprogramma. Enkel via cross-sectorale samenwerking kunnen we de instandhouding van historische landgoederen op lange termijn waarborgen.

1.1 HET ONROERENDERFGOEDRICHTPLAN EN EUROPESE CONVENTIES

In het onroerendergoedrichtplan staan samenwerking en participatie met verschillende actoren en de lokale bevolking centraal. Dit volgt de algemene tendens in het Europees landschapsbeleid en in de erfgoedzorg. Het onroerendergoedrichtplan historische landgoederen past de principes van twee Europese conventies toe in de praktijk. De participatieve aanpak garandeert een geïntegreerde benadering van het onroerend erfgoed.

De Europese Landschapsconventie (ELC, of Verdrag van Firenze) behandelt het thema landschap voor de eerste keer integraal (goedkeuring 20 oktober 2000, van kracht in België vanaf 2005). De aanleiding voor dit verdrag was de vaststelling dat vele oude Europese cultuurlandschappen onder druk staan door ontvolking en/of veranderingen in de landbouw. De conventie definieert het begrip landschap als volgt: *“landschap is een gebied zoals dat door mensen wordt waargenomen en waarvan het karakter bepaald wordt door natuurlijke en/of menselijke factoren en de interactie daartussen.”*

Twee elementen in deze definitie zijn belangrijk: het waarnemen door de mens speelt een voorname rol en het landschap is geen statisch gegeven, maar een dynamisch proces.

De belangrijkste uitgangspunten van de ELC kun je zo samenvatten:

- **Landschap is een mensenrecht.** Het landschap is van iedereen en iedereen heeft het recht om mee de ontwikkeling van zijn/haar landschap te bepalen;
- **Algemene landschapszorg is belangrijk.** Elk landschap is de moeite waard om voor te zorgen. We moeten niet enkel zorg dragen voor de meest gave landschappen maar ook voor de alledaagse landschappen en zelfs voor de kwalitatief minderwaardige landschappen zoals bv. industrielandschappen, brownfields, ... Ook bij historische landgoederen is het van belang om niet enkel te focussen op de meest waardevolle of gave erfgoedelementen, maar ook de ruimere omgeving mee te nemen in de evaluatie;
- **Regionale diversiteit is een belangrijke waarde van Europese landschappen.** Het gaat zowel om fysieke als culturele diversiteit (wisselwerking natuur/cultuur). Elk land/regio heeft zijn eigen identiteit en deze moeten we koesteren;
- **We moeten inzetten op de publieke bewustwording van de waarden van het landschap.** Dit zorgt voor meer betrokkenheid van mensen bij het landschap. De overheid moet dit bevorderen door het voeren van een systematisch landschapsbeleid.

De Faroconventie van de Raad van Europa gaat over de waarde van cultureel erfgoed voor de samenleving en kwam tot stand op 27 oktober 2005. Vlaanderen neemt de principes hiervan ter harte

en past ze toe in het erfgoedbeleid en de regelgeving. In de conventie staan enkele doelstellingen centraal:

- De mens en menselijke waarden staan centraal in plaats van het object;
- Bijdragen tot een duurzame samenleving en levenskwaliteit van mensen;
- Maatschappij betrekken, zowel bij beheer en behoud als bij definiëren van wat erfgoed is;
- Gaat uit van de verbindende rol van erfgoed.

Het instrument 'onroerenderfgoedrichtplan' vertrekt vanuit de verbindende rol van erfgoed. Het (cultureel) erfgoed slaat een brug tussen soms moeilijk verenigbare sectoren. Dit moet leiden tot een visie voor de toekomstige ontwikkeling van het erfgoed, in dit geval historische landgoederen.

Daarnaast introduceert de Faroconventie het begrip erfgoedgemeenschap. Dit is een groep van organisaties en personen die een bijzondere waarde hechten aan specifieke aspecten van het cultureel erfgoed en die deze aspecten willen doorgeven aan toekomstige generaties. We beschouwen de belanghebbenden die bijdragen tot het onroerenderfgoedrichtplan historische landgoederen als partners binnen dezelfde erfgoedgemeenschap.

In de twee conventies staan maatschappelijke relevantie van het erfgoedthema en participatie met alle belanghebbenden centraal. Dit is in het onroerenderfgoedrichtplan ook zo opgenomen. Het doel van deze participatie is meervoudig:

- **Het landschap is van iedereen:** Iedereen heeft het recht om mee te denken/werken aan zijn of haar landschap/omgeving;
- **Kwaliteitsverbetering:** door kennis en zienswijzen van verschillende partijen samen te leggen brengen we de probleemstelling beter in kaart en geven we hier een kwalitatief beter antwoord op;
- **Draagvlakvorming:** door iedereen op transparante wijze te betrekken bij het besluitvormingsproces komen we tot een gedragen beleid, waarbij iedereen achter dezelfde visie staat;
- **Efficiëntie:** Door met alle beleidsdomeinen samen te werken aan een gemeenschappelijke visie over een bepaald thema, creëren we meer duidelijkheid en rechtszekerheid voor de burgers. We proberen zo te vermijden dat verschillende administraties van dezelfde overheid tegengestelde adviezen geven of conflicterende maatregelen nemen.

Het onroerenderfgoedrichtplan historische landgoederen past de principes van deze Europese conventies toe in de praktijk.

2 HET PROCESVERLOOP

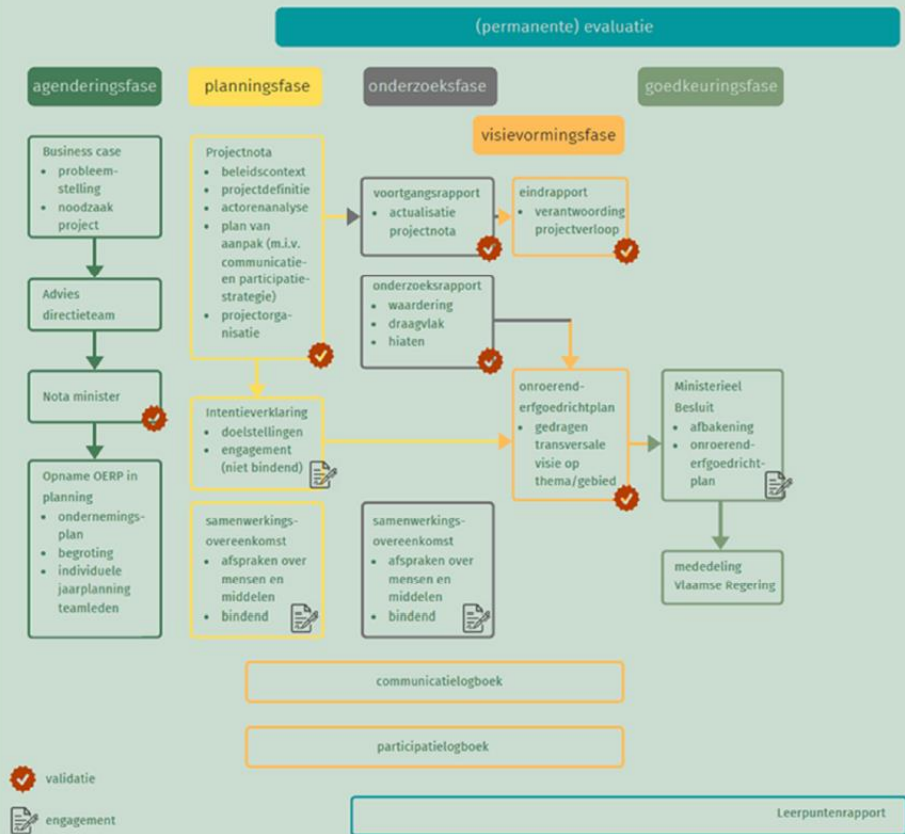
Dit hoofdstuk beschrijft de gevolgde methodologie voor het onroerenderfgoedrichtplan historische landgoederen. We gebruikten de “*methodologie voor de opmaak van een onroerenderfgoedrichtplan*” (tweede versie, juli 2021) als leidraad. Na de eerste proeftuinen rond de mergelgroeven in Riemst en de hoogstamboomgaarden in Haspengouw werd de eerste versie van methodologie geüpdatet. In de tweede versie wordt het visievormingsproces onderverdeeld in zes verschillende fasen, die elkaar in de praktijk vaak overlappen.

1. **de agenderingsfase:** beschrijft de aanleiding en probleemstelling en leidt tot de interne beslissing om het onroerenderfgoedrichtplan op te starten;
2. **de planningsfase:** tijdens deze fase wordt de projectdefinitie bepaald, het procesverloop uitgetekend en een belanghebbendenanalyse gemaakt. Op basis daarvan wordt gewerkt aan een gezamenlijk *mission statement* door alle externe partners die bereid zijn om aan het richtplan mee te werken. Deze fase wordt bezegeld door de ondertekening van een intentieverklaring door alle besturen en de minister van Onroerend Erfgoed;
3. **de onderzoeksfase:** een combinatie van desktop- en participatief onderzoek in functie van de visievorming. Deze fase kan neerslag krijgen in een onderzoeksrapport;
4. **de visievormingsfase:** deze fase heeft als doel om een breed gedragen voorstel van onroerenderfgoedrichtplan te maken. Dit gebeurt via verschillende participatiemomenten. Het resultaat is een visietekst met een aantal ambities die door alle partners gevalideerd wordt.
5. **de goedkeuringsfase:** administratieve procedure die leidt tot formele goedkeuring van het onroerenderfgoedrichtplan door de bevoegde minister;
6. **de evaluatiefase:** evaluatie van het proces en verbetering van de methodologie. De evaluatie resulteert in een leerpuntenrapport en eventueel in het aanpassen van de methodologie.

Na de opmaak en goedkeuring van het onroerenderfgoedrichtplan volgt het actieprogramma. Dit actieprogramma omvat de acties die door de verschillende partners uitgevoerd zullen worden ter realisatie van het onroerenderfgoedrichtplan. Ook in dit geval is er een gelijktijdigheid met de visievorming zelf. Al tijdens de onderzoeks- en visievormingsfase werden al mogelijke acties verzameld, uitgewerkt en geprioriteerd. Deze voorbereidingen zijn de basis om al snel na goedkeuring van de visietekst tot gedragen acties te komen.

ONROEREND ERFGOED RICHTPLAN

Dit schema vat het procesverloop van een onroerenderfgoedrichtplan samen. Het geeft een overzicht van de verschillende fases die doorlopen worden, de bijhorende documenten en de onderlinge relaties er tussen

2.1 AGENDERINGSFASE

Het agentschap Onroerend Erfgoed kreeg in augustus 2020 de opdracht van Vlaams minister van Onroerend Erfgoed Matthias Diependaele om een onroerenderfgoedrichtplan historische landgoederen op te starten. Deze opdracht vloeide voort uit de beleidsnota 2019-2024, met de expliciete vermelding: “met de eigenaars van landhuizen en landgoederen zoeken we naar oplossingen op maat voor het beheer van dit bijzondere erfgoed”.

Er werd een business case opgesteld die onder meer duidelijkheid verschafte over de probleemstelling, doelstellingen, scope en aanpak van het onroerenderfgoedrichtplan.

De business case formuleerde de probleemstelling als volgt:

“In Vlaanderen heeft een groot aantal landgoederen het cultuurhistorisch landschap mee gestructureerd en gevormd. Ze herbergen diverse waarden en bieden kansen voor regionale ontwikkelingen. Door het wegvallen van traditionele inkomstenbronnen kampen ze vaak met een gebrek aan middelen voor een duurzame instandhouding of worden ze verkocht aan nieuwe vermogende (rechts)personen die vooral het private karakter appreciëren en benadrukken, waardoor ze ontoegankelijk worden voor de gemeenschap. Bij regionale ontwikkelingen (vb. structuurplannen of toeristische initiatieven) zijn ze dan nauwelijks echt betrokken en de maatschappelijke beleving ervan is beperkt.

Er is voor de instandhouding en de ontsluiting van deze landgoederen nood aan een globale beleidsvisie die vertrekt van de erfgoedwaarde, maar ook van andere waarderingen en streeft naar een integratie op maat van beschikbare instrumenten en acties.”

Het doel van het richtplan is het ontwikkelen van een breed gedragen langetermijnvisie op de waarde, het beheer en de ontwikkeling van historische landgoederen. Hieraan koppelen we een actieprogramma dat de landgoederen met gepaste instrumenten en innovatieve strategieën duurzaam kan revitaliseren en ‘future-proof’ maken.

Het onroerendergoedrichtplan historische landgoederen bouwde verder op het Interregproject Innocastle (2018-2022), voor Vlaanderen getrokken door de Hogeschool Gent. Ook partners uit Spanje, Nederland, Roemenië en het Verenigd Koninkrijk waren bij dit project betrokken. De baseline survey van Innocastle (2020) vormde een inhoudelijk vertrekpunt voor het richtplan. De baseline survey bevatte een analyse van uitdagingen en mogelijke (beleids)oplossingen, zowel algemeen als per regio (en dus ook voor Vlaanderen).

Hoewel het onroerenderfgoedrichtplan historische landgoederen steeds is opgevat als een thematisch richtplan, maakten we de keuze om te werken met een testgebied: het landschapspark Bulskampveld. Dit gebied ten zuidoosten van Brugge kenmerkt zich door een groot aantal historische landgoederen en diende eveneens als case study binnen Innocastle. We konden dus gebruik maken van de netwerken en expertise die hier reeds opgebouwd waren. Bovendien beperkte de geografische focus het aantal gesprekspartners. Een gelijkaardige modus operandi werd uitgewerkt voor het richtplan van de hoogstamboomgaarden. Andere pistes – om te werken met verschillende gebiedscoalities die kennis en ideeën konden uitwisselen via coördinatie door Onroerend Erfgoed en andere Vlaamse partners – werden niet onderzocht.

Op 5 november 2020 organiseerden Hogeschool Gent en het agentschap Onroerend Erfgoed een startcolloquium; dit was het officiële startschot en meteen het eerste publieksmoment van het onroerenderfgoedrichtplan historische landgoederen. Tijdens het digitale event polsten we bij een 70-tal deelnemers naar de uitdagingen en noden op historische landgoederen en tegelijk naar de verwachtingen die leefden rond het richtplan.

Op basis van de noden en verwachtingen maakten we een belanghebbendenanalyse. Een visuele weergave van deze analyse is hieronder terug te vinden (zie Figuur 1). De belanghebbenden deelden we in in vier categorieën:

- Partners die meebeslissen over en meewerken aan de intentieverklaring, visietekst en (de uitvoering van) het actieprogramma en samen de stuurgroep vormden;
- Partners die input leverden voor de intentieverklaring, visietekst en actieprogramma tijdens workshops;
- Partners die niet meebeslissen of meewerken aan het richtplan, maar grote invloed hebben op de uitvoering van het richtplan en dus bilateraal gecontacteerd werden;
- Partners die niet meebeslissen of meewerken aan het richtplan en weinig invloed hebben op de uitvoering van het richtplan, maar wel geïnformeerd werden.

Aan elke categorie koppelden we overheidsinstanties, organisaties en/of groepen belanghebbenden. Afhankelijk van het engagement van de belanghebbenden, participeerden zij binnen de stuurgroep, workshops of andere evenementen. We rekenden met andere woorden op een *coalition of the willing*. Belangrijke partners, zoals het departement Omgeving en de provincie Oost-Vlaanderen, behoorden daarom – ondanks ons vraag – niet tot de stuurgroep van het onroerenderfgoedrichtplan.

De organisaties die uiteindelijk wel de stuurgroep van het onroerenderfgoedrichtplan historische landgoederen uitmaakten zijn: KASK – Hogeschool Gent, Landelijk Vlaanderen, Historische Woonsteden en Tuinen van België, de gemeenten Aalter, Beernem, Oostkamp, Ruiselede en Wingene, provincie West-Vlaanderen, Westtoer, Regionaal Landschap Houtland en Polders, IOEDs Radar, Raakvlak en Meetjesland, ANB, VLM, het departement Landbouw en Visserij, Toerisme Vlaanderen, Herita en Onroerend Erfgoed.

		Wie heeft belang(stelling) in het richtplan				Participatieladder	Kanalen
		laag	matig	groot	zeer groot		
Wie heeft invloed op het richtplan	zeer groot	Federale overheid		Vlaamse regering Onroerend Erfgoed Prov. W-Vl. ANB VLM Toerisme Vlaanderen Dept Omgeving Landelijk Vlaanderen Dept Landbouw Historische Woonsteden gemeenten Bulskampveld		Meebeslissen	Stuurgroep
	groot					Adviseren	Workshops
	matig	Professionelen Onderzoeksinstituten National Trust Provincie Gelderland SKBL K. Boudewijnstichting Eurodite		Landgoedeigenaar (lokale) ondernemer Boerenbond; ABS... Recreant Omwonende Vergunningverleners (bv. AVES) WBE Omgeving Erfgoedliefhebber Bosgroep Natuurpunt Unizo Herita		Consuleren	Bilateraal
	laag					Informeren	Nieuwsbrief, sociale media e.a.

Figuur 1: belangenhebbendenschema (laatste update 16/12/2021)

2.2 PLANNINGSFASE

Samen met de stuurgroep bepaalden we de projectplanning en de mission statement. Om het projectplan en de gezamenlijke doelstellingen te bepalen, organiseerden we vier (online, wegens

covid19) overlegmomenten (10/3/2021, 22/04/2021, 16/12/2021, 12/01/2022). De planningsfase resulteerde in drie documenten.

- De projectnota;
- Plan van aanpak met participatie- en communicatiestrategie;
- De intentieverklaring.

Het projectplan voor het onroerenderfgoedrichtplan historische landgoederen werd in de loop van 2021 opgemaakt door het agentschap Onroerend Erfgoed in samenspraak met de stuurgroep en bestaat uit een inleidende paragraaf waarin de context geschetst wordt, een belanghebbendenanalyse, de intentieverklaring zoals opgemaakt door de stuurgroep, een overzicht van verwachtingen en uitdagingen voor het richtplan en een projectverloop en -structuur.

Het projectplan werd een eerste keer voorgesteld op de stuurgroepvergadering van 16/12/2021 (zie bijlage 1). De volgende stappen stonden hierin beschreven:

- (1) Bepalen van (potentiële) erfgoedwaarden van historische landgoederen: een onroerenderfgoedrichtplan beschrijft vanuit de erfgoedwaarden een visie op de toekomstige ontwikkeling van een gebied of goed.;
- (2) In kaart brengen van toekomstige ontwikkelingen (die noodzakelijk zijn) op historische landgoederen en hoe erfgoedwaarden daartoe kunnen bijdragen;
- (3) Bepalen van ambities en deze samenbrengen in een visietekst.

Het bepalen van (noodzakelijke) ontwikkelingsrichtingen gebeurde reeds in belangrijke mate op het startcolloquium van 5 november 2022. Daar brachten we de noden en verwachtingen van een groep van een 70-tal belanghebbenden in kaart, zowel vanuit de private als de publieke sector. De oorspronkelijke idee om hieraan ook een of meerdere debatavonden of inspiratiesessies te wijden, is in de loop van het traject verlaten. De bespreking van de erfgoedwaarden op historische landgoederen binnen de stuurgroep (oktober 2022), bracht aan het licht dat een sectorale behandeling van de verschillende waarden op landgoederen niet bevredigend was. Verschillende stuurgroepleden pleitten er net voor een integrale benadering van de waarden op landgoederen en dus sectorale waardebepalingen los te laten. Daarom herdachten we de projectplanning en probeerden we tot een visie te komen door het organiseren van drie workshops, met name:

- (1) Een visieworkshop op basis waarvan we de richting bepalen die onze toekomstvisie moet uitgaan;
- (2) Een workshop die onze visie een eerste maal aftoetst aan de wensen en verwachtingen van onze partners en eveneens strategieën bevraagt om deze visie te realiseren;
- (3) Een actieworkshop waarin mogelijke acties geprioriteerd worden en de meest prioritair aangeduide acties summier uitgewerkt worden.

Mijlpalen		Fase
2020	 Opstart overleg intern en extern	Agendering
2021	 Zoeken naar een coalitie van belanghebbenden om het richtplan vorm te geven Opmaak van een projectverloop Voorbereiding mission statement (ondertekening intentieverklaring 20 februari 2022)	Planningfase
2022	 Ondertekening intentieverklaring 20 februari 2022 Opmaak onderzoeksrapport erfgoedwaarden op historische landgoederen (draft, voorjaar 2022) Benchmarking in kader van Interregproject Innocastle (feb-okt 2022)	Onderzoek & planuitwerking
2023	 Workshop 1: visieworkshop (27 februari 2023) Workshop 2: workshop validatie visie + inventariseren acties (27 april 2023) Workshop 3: prioriteren en selecteren van acties (20 juni 2023) Opmaak visietekst met ambities en validatie door partners (februari-november 2023)	Planuitwerking
2024	 Formele goedkeuring onroerenderfgoedrichtplan Uitwerking acties in actieprogramma (reeds in voorbereiding vanaf november 2023)	Goedkeuring en actieprogramma

De intentieverklaring is een mission statement die een beschrijving geeft van het “wat en hoe” van het project en globaal uitdrukking geeft aan het engagement dat de partners in het verdere proces aangaan, zonder echter concrete afspraken over de inzet van middelen en personeel vast te leggen. De intentieverklaring is beknopt en beperkt zich tot de belangrijkste afspraken.

2.3 ONDERZOEKSFASE

- B. DE ROO, S. VAN DAMME, J. DE ROO, et al. *Innocastle: Baseline Survey*. S.I., Innocastle Interreg Europe, 2020.
- S. HEYDE, S. VAN DAMME, R. DESSING, et al. *The Future of Estate Landscapes in Europe : Exemplary and unusual examples from Belgium, Denmark, the Netherlands and the United Kingdom*. Wageningen, Blauwdruk, 2022.

- 7-8 2022: Bezoek aan landgoederenzone Baakse Beek in Gelderland, op uitnodiging van het Gelders Genootschap (verslag als bijlage 6);
- 27-29 april 2022: Bezoek van de Innocastle-partners (Provincie Gelderland (NL), provincie Badajoz (SP), National Trust (UK), Institutul National al Patrimoniului (ROE) aan de regio Bulskampveld (verslag als bijlage 7);
- 29-31 augustus 2022: Bezoek aan landgoederen in Roemenië in het kader van Innocastle op uitnodiging van Hogeschool Gent (verslag als bijlage 8);

2024

- 12-15 oktober 2022: Bezoek aan landgoederen in UK in het kader van de Vlaamse Parken, maar met bijzondere relevantie voor het richtplan historische landgoederen (verslag als bijlage 9).

Deze study visits waren niet opgenomen in het projectverloop (van de projectnota), omdat zij zich als opportuniteiten tijdens het proces voordeden.

In de eerste helft van 2022 schreven we aan een onderzoeksrapport over de erfgoedwaarden op historische landgoederen. De bedoeling van dit document was enerzijds het in kaart brengen van de verschillende mogelijke erfgoedwaarden op historische landgoederen en anderzijds een discussie op gang brengen over de interferentie tussen erfgoedwaarden en andere (ecologische, recreatieve, economische, ...) waarden op deze plaatsen. Deze oefening (op het stuurgroepoverleg van 26 oktober 2022) leidde echter tot de constatering dat het vertrekken vanuit de erfgoedwaarden te beperkend is om een visie op de toekomst van historische landgoederen vorm te geven (cf. paragraaf 2.2 planningsfase). Een ontwerpversie van het onderzoeksrapport is terug te vinden in bijlage (bijlage 5).

2.4 VISIEVORMINGSFASE

In de onderzoeksfase brachten we de uitdagingen en kansen in kaart om het behoud van erfgoedwaarden en ontwikkelingsmogelijkheden op historische landgoederen met elkaar te verzoenen. Tijdens de visievormingsfase zetten we dit om in een toekomstvisie met ambities. Dit gebeurde tijdens drie workshops waarop alle belanghebbenden werden uitgenodigd. Op iedere workshop waren 30 à 40 deelnemers aanwezig, telkens een mix van private eigenaren en vertegenwoordigers van verschillende overheden (Vlaams, provincie, lokaal).

Tijdens de visieworkshop (20 februari 2023, kasteel van Tillegem) probeerden we aan de hand van 10 stellingen te weten te komen welke richting de ambities van het onroerenderfgoedrichtplan moesten uitgaan. Iedere stelling had twee antwoordmogelijkheden, waaruit de deelnemers moesten kiezen. Op basis van hun keuzes kwam per stelling een debat op gang (cf. bijlage 10). Op basis van de keuzes van de deelnemers en de discussies kwamen we tot een visietekst met zeven ambities.

Deze ambities stelden we voor tijdens een volgende workshop (27 april 2023, VAC Brugge). Tijdens deze workshop werkten we aan 7 tafels (per tafel werd 1 ambitie behandeld, bijlage 11). Via een doorschuifstelsel kon iedere deelnemer zijn opmerkingen formuleren op het “ontwerp-richtplan”. Op basis van deze opmerkingen werkten we een finaal richtplan uit, dat wij ter goedkeuring voorlegden aan de stuurgroep. Dit zijn de 7 finale ambities voor het richtplan historische landgoederen:

1. We leveren maatwerk en geven generieke regelgeving een landgoedspecifieke invulling
2. We bevorderen maatschappelijk verantwoord ondernemerschap op historische landgoederen
3. We geven ruimte aan innovatie en ontwikkeling die aansluit bij de ziel van de plek
4. We stimuleren de multifunctionaliteit van historische landgoederen
5. We versterken de eenheid van beheer van historische ensembles
6. We ondersteunen eigenaren en beheerders in het duurzaam beheer van historische landgoederen
7. We bouwen aan vertrouwen en spreken dezelfde taal

Deze ambities zijn in de visietekst van het onroerenderfgoedrichtplan verder uitgewerkt. In die visietekst suggereerden we ook al mogelijke acties of instrumenten, die in sommige gevallen gebaseerd zijn op de buitenlandse voorbeelden die wij tijdens de onderzoeksfase leerden kennen.

Tijdens de workshop van 27 april 2023 peilden we in tweede instantie naar mogelijke acties om de ambities te realiseren. Op basis van deze inventarisatie – en samen met acties die al eerder vermeld waren – organiseerden we een laatste workshop op 20 juni 2023. Ditmaal was het de bedoeling om acties te prioriteren en selecteren. Zo’n 35 deelnemers kozen uit een lijst van 50 potentiële acties (cf. bijlage 12b) hun twaalf voorkeuracties. Deze voorkeuracties werden in kleine groepen van 3 à 4 personen verder uitgewerkt. Deze selectie dient als basis voor de uitwerking van het actieprogramma. Het verslag van deze workshop is toegevoegd als bijlage 12a.

2.5 GOEDKEURINGSFASE

De stuurgroepleden kregen de officiële vraag tot validatie van de visietekst met ambities op 28 september 2023. Er werd gevraagd om hun goedkeuring voor 3 november 2023 aan ons te bezorgen. Hieronder is een overzicht terug te vinden van de partners die de visietekst van het onroerenderfgoedrichtplan historische landgoederen bekrachtigd hebben:

- Agentschap voor Natuur en Bos;
- Vlaamse Landmaatschappij;
- Departement Landbouw en Visserij (voorwaardelijk, afhankelijk van de uitwerking van concrete acties);
- Toerisme Vlaanderen;
- Landelijk Vlaanderen;
- Herita;
- Futures through Design van Hogeschool Gent;
- Provincie West-Vlaanderen;
- Westtoer;
- Gemeente Aalter;
- Gemeente Beernem;
- Gemeente Oostkamp;
- Gemeente Wingene;
- IOED Radar;
- IOED Raakvlak;
- Regionaal Landschap Houtland en Polders;

Met deze organisaties willen wij in het vervolgtraject samenwerken om tot een gedragen actieprogramma te komen. De eerste stappen voor de uitwerking van het actieprogramma zijn al genomen in het najaar van 2023. De volgende stuurgroep vindt plaats op 23 februari 2024.